

Toiminta hankalissa ja vaarallisissa asiakastilanteissa sekä virka-apu poliisilta

Oikeudellinen näkökulma ja käytännön esimerkkejä

Henri Kärki, vanhempi konstaapeli

Yleistä

- Esityksen tavoitteena on, että osallistuja
 - ymmärtää turvallisuuden perusoikeutena
 - osaa huomioida hankaliin ja vaarallisiin asiakastilanteisiin liittyvät keskeiset oikeudelliset keinot
 - ymmärtää toimintansa oikeudelliset rajat ja vastuun
 - saa valmiuksia ja uusia näkökulmia omien työtehtäviensä hoitamiseen ja poikkeustilanteissa selviytymiseen

PERUSOIKEUDET

oikeuksia ja velvollisuuksia

Perustuslaki 7 §

Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen

- Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.
- Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.
- Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perustuslaki 10 §

Yksityiselämän suoja

- Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.
- Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.
- Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Perustuslaki 12 §

Sananvapaus ja julkisuus

- Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.
- Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

RIKOSNIMIKKEITÄ

Rikoslaki 16 luku

Rikokset viranomaista vastaan

- 1 § Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen
 - Väkivaltaa käyttäen tai sillä uhaten yrittää estää virkatoimen suorittamisen.
- 2 § Virkamiehen vastustaminen
 - Kokonaisarvioinnissa lievempi kuin väkivaltainen vastustaminen.
- 3 § Haitanteko virkamiehelle
 - Väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämättä vastustaa virkatointia.
- Teko kohdistuu virkamieskuntaan. Erityinen suoja virkamiehille.

RL 21:5

Pahoinpitely

- Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava *pahoinpitelystä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.
- Yritys on rangaistava.
- Tekomuotoja: lievä, perusmuotoinen ja törkeä
- **Huom. Myös lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, kun sen kohdistuu työtehtävissä työntekijään.**

Rikoslaki 25:7

Laiton uhkaus

- Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *laittomasta uhkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslaki 25:8

Pakottaminen

- Joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *pakottamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslaki 25:7 a

Vainoaminen

- Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *vainoamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslaki 24:1 a

Viestintärauhan rikkominen

- Joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa, on tuomittava *viestintärauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslaki 24:9

Kunnianloukkaus

- Joka
 - 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka
 - 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon.
- Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, **julkisessa virassa tai tehtävässä**, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

OIKEUS PUOLUSTAA ITSEÄÄN

Rikoslaki 4:4

Hätävarjelu

- Aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.
- Mistä hätävarjelussa pohjimmiltaan on kysymys?
- "Oikeus on vääryyttä vastassa"

Rikoslaki 4:4

Hätävarjelu

- Hätävarjelun oikeudellisen arvioinnin kannalta olennaisia kysymyksiä:
 - mikä on lainkohdassa tarkoitettu hyökkäys ja mitä oikeushyviä voidaan laillisesti puolustaa hätävarjelulla?
 - milloin hyökkäys on aloitettu tai välittömästi uhkaava?
 - mitä tarkoitetaan tarpeellisella puolustusteolla?
 - mitä tarkoitetaan ilmaisulla "kokonaisuutena arvioiden puolustettava"?
 - millä kriteereillä puolustettavuutta arvioidaan?

RL 4:4.1 Hätävarjelu

- Suojattavat oikeushyvät
 - ei määritelty
- Hyökkäyksen oikeudettomuus ja välittömyys
 - käsillä ei siis ole mitään perustetta, joka oikeuttaisi hyökkääjän toiminnan
 - välitön vaara oikeushyville oltava käsillä
- Tarpeellisuusperiaate
 - aikarajat
 - lievin mahdollinen keino
 - vaaran välttämisen vaatimus
 - lainkohdan arviointikriteereinä hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö- sekä muut olosuhteet
- Puolustettavuus ja kokonaisarvio
 - intressivertailu ja kohtuusarviointi
 - suojeltava etu – hyökkäyksen vaarallisuus – aiheutetut seuraukset

HUOM. Hätävarjelun liioittelua koskeva säännös asettaa rajat sallitulle puolustusteolle.

Rikoslaki 4:5

Pakkotila

- Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.
- "Oikeus on oikeutta vastassa"
- Pakkotilateon liioittelu lähtökohtaisesti rangaistavaa - vrt. hätävarjelun liioittelu.

POLIISIN ROOLI JA RIKOSPROSESSI

Rikosilmoituksen tekeminen

- Mikäli asiakastilanne etenee siihen tilanteeseen, että kysymys saattaa olla rikoksesta, asiasta tulee tehdä **rikosilmoitus** poliisille.
- Akuutissa tilanteessa poliisipartio kirjaa ilmoituksen.
- Poliisin on otettava rikosilmoitus vastaan.
- **Tutkintapyyntö** on asiallisesti samanlainen keino saattaa asia poliisin tutkittavaksi.
- Tutkintapyynnössä pyynnön tekijä kuvaa tapahtumat kirjalliseen dokumenttiin ja poliisi tutkii onko asiassa syytä epäillä rikosta ➡ Rikosilmoitus tai päätös siitä, että asiassa ei rikosta.

Rikosasian eteneminen poliisissa

- Rikosilmoituksen jälkeen poliisi selvittää onko asiassa **syytä epäillä rikosta**.
- Mikäli syytä epäillä kynnyks ylittyy, poliisi aloittaa esitutinnan.
- Esitutkinnassa suoritetaan kuulustelut asianomistajalle, rikoksesta epäillylle ja mahdollisille todistajille.
- Poliisi hankkii tarvittaessa myös muuta selvitystä rikoksen selvittämiseksi, kuten videomateriaalia, asiantuntijalausuntoja jne.
- Esitutinnan valmistuttua lopputuloksena on esitutkintapöytäkirja, joka toimitetaan syyttäjälle.
- HUOM! Tutkinta saattaa päättyä ennen pöytäkirjan valmistumista, mikäli rikoksentekijää ei saada selville, asiassa ei ole rikosta, rikos on vähäinen jne.

Lähestymiskiello (Laki lähestymiskiellosta)

Henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskiello.

- Tuomioistuin määrää
- Kiireellisissä tapauksissa väliaikaisen lähestymiskiellon voi määrätä myös poliisi. Päätös on saatettava välittömästi tuomioistuimen tutkittavaksi.
- Lähestymiskiello on voimassa vuoden kerrallaan.

Poliisi yhteistyöviranomaisena

- Virka-apu toiselle viranomaiselle
 - Poliisin virkavelvollisuus antaa virka-apua.
 - Rajoituksena virka-avun antamisen toissijaisuus.
 - Edellyttää pyytävän viranomaisen harkintaa virka-avun tarpeellisuudesta. (Tarve poliisin toimivaltuuksille)
 - Päälystään kuuluva poliisi päättää virka-avun antamisesta.
 - Säännöksiä useissa erityislaeissa. Virka-aputilanteessa päävastuu pyytävällä viranomaisella. Poliisi turvaa virkatehtävän suorittamista esim. poistamalla esteen tai turvaamalla suoritettavan toimenpiteen.
- Poliisitehtävä
 - Tilanne voi olla myös suoraan poliisitehtävä, mikäli yleinen järjestys tai turvallisuus vaarantuu tai on syytä epäillä rikosta.
 - Virka-aputilanne voi myös muodostua poliisitehtäväksi.

Poliisi yhteistyöviranomaisena

- Virka-apu pyydetään aina kirjallisesti.
- Kiireellisessä tapauksessa pyyntö on mahdollista tehdä suullisesti. (Kirjallinen vahvistus jälkeinpäin)
- Pyynnöstä tulee ilmetä ainakin seuraavat asiat:
 - virka-avun pyytäjän tiedot
 - säännös, johon pyyntö perustuu
 - tapahtuman kuvaus ja **syy, miksi virka-apua pyydetään**
 - virka-avun kohteen tiedot
 - pyynnön voimassaoloaika
 - tarvittavat yhteystiedot

Kiitos

Henri Kärki, vanhempi konstaapeli